Alueellistamisen selvityshenkilöt
Anna-Kaisa Ikonen
Timo Reina

Muistio eduskunnan maa- ja metsätalousvaliokunnalle 27.9.2018

Viite: Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi Maanmittauslaitoksesta (HE 89/2018 vp)

Eduskunnan maa- ja metsätalousvaliokunta on pyytänyt allekirjoittaneilta lausuntoa viitekohdassa mainitusta hallituksen esityksestä (erityisesti yleisiä huomioita koskien palvelupisteverkkoa).

Alueellistamisen uudistamisselvityksestä

Olemme saaneet valtiovarainministeriöltä 28.6.2018 tehtäväksi selvittää alueellistamispolitiikan ja -periaatteiden uudistamista. Nykymuotoisen alueellistamisen voidaan katsoa alkaneen 2000-luvun alussa. Sen jälkeen alueellistamispäätöksiä on tehty lukuisia, mutta samanaikaisesti myös toimintaympäristö on monin tavoin muuttunut ja muuttumassa. Selvityksen eräänä taustana on alueellistamisen koordinaatioryhmä suositus keväältä 2017.

Alueellistamista koskevan laajemman uudelleenarvioinnin tarpeet liittyvät muun muassa siihen, että valtion alueellistamislainsäädännön piiriin kuuluva henkilöstömäärä on eri syistä (mm. tuottavuustoimet, yliopistouudistus, yhtiöittämiset) merkittävästi pienentynyt vuodesta 2006 vuoteen 2017 noin 50 000 henkilöllä. Viime vuoden lopussa valtion henkilöstömäärä oli noin 72 000. Maakuntauudistus toteutuessaan vähentää määrää edelleen, noin 4500 henkilötyövuota koskien lähinnä TE-hallinnon tehtävien siirtoa maakunnille.

Samanaikaisesti työn tekemisen tavat ovat merkittävästi muuttumassa muun muassa digitalisaation myötä. Muutos mahdollistaa osaltaan paikkariippumattoman ja monipaikkaisen työskentelyn.

Selvitystyömme tavoitteena toimeksiannon mukaisesti on **tehdä ehdotuksia alueellistamisen toimintatapojen ja lainsäädännön uudistamiseksi huomioiden valtion budjettitalouden puitteissa tehtävän työn 2010-luvulla toteutuneet ja ennakoitavissa olevat kehityssuunnat, johtaminen, digitalisaatio, paikkariippumattoman ja monipaikkaisen työn mahdollisuudet sekä perustettavat uudet maakunnat.**

Tulemme selvityksen kuluessa käymään läpi muun muassa alueellistamisen piirissä olevien toimintojen laajuutta sekä laajasti päätöksentekoprosessia.

Toimeksiantomme kestää tammikuun loppuun 2019 saakka. Tulemme työmme kuluessa kuulemaan laajasti valtion viranomaisten - muun muassa Maanmittauslaitoksen - johdon sekä henkilöstöjärjestöjen edustajia. Kuulemme myös laajasti alue- ja kuntakentän toimijoita. Samoin kuulemme selvitykseen liittyviä tutkijoita muun muassa aluekehittämiseen, työn murrokseen ja digitalisaation mahdollisuuksiin liittyen.

Olemme selvitystyön pohjaksi hahmottaneet keskeisiä kysymyksenasetteluja seuraavasti:

- Nykymuotoista alueellistamista on tehty 2000-luvun alusta asti.
    - Millaisia onnistumisia siinä näet?
    - Mitkä ovat olleet sen suurimpia haasteita ja epäonnistumisia?
    - Mitä opittavaa siitä on?

- Mitkä ovat olennaisimpia alueellistamisen toimintaympäristöön liittyviä muutosvoimia? Mitä ajatuksia etenkin seuraavat näkökulmat herättävät:
    - Valtion henkilöstön määrä ja eläköityminen
    - Työvoiman saatavuuden turvaaminen valtion tehtäviin
    - Tasapainoisen aluekehityksen vauhdittaminen, osaamisklustereiden rakentuminen
    - Digitalisaation mahdollisuudet
    - Monipaikkainen työskentely ml. etätyö
    - Yhteistyö julkisen sektorin (valtio, kunnat maakunnat) kesken mm. asiakaspalvelussa? Entä laajempi kumppanuus yksityisten toimijoiden kanssa?

- Tarvitaanko alueellistamispolitiikka tulevaisuudessa ja jos niin millaista?

- Millaista tulisi olla alueellistamispolitiikan määrällinen ja laadullinen tavoitteiden asetanta tulevaisuudessa? Kenen ja miten sitä pitäisi tehdä?

- Miten alueellistamisessa tulisi jatkossa huomioida seuraavia tilanteita:
    - Olemassa olevien yksiköiden ja toimintojen alueellistaminen
    - Uudet ja/tai laajenevat toiminnot
    - Yksittäisten työtehtävien sijoittuminen / monipaikkainen työskentely

- Miten alueellistamisen liittyvää valmistelu- ja päätöksentekoprosessia pitäisi kehittää? Miten näet erityisesti seuraavat asiat:
    - Alueellistamisen poliittisen tahtotilan luominen
    - Alueellistamisen koordinaatioryhmän rooli
    - Toimivaltakysymykset (valtioneuvosto, ministeriö, virasto) päätöksenteossa huomioiden myös tilanteen, joissa alueilla olevia toimintoja supistetaan/lakkautetaan/keskitetään
    - Alueellistamislainsäädännön piiriin kuuluvien yksikköjen ja toimintojen määrittely
    - Vuorovaikutus alueiden toimijoiden kanssa

- Miten ja kenen toimesta alueellistamisen tuloksia tulisi seurata ja arvioida?

- Alueellistaminen on ollut käsitteenä käytössä noin 20 vuotta. Kuvaako se edelleen sitä, mistä on kysymys ja jos ei, mikä olisi osuvampi termi?

Huomiota hallituksen esityksestä

Edellä todetuilla kysymyksillä on merkitystä myös nyt käsillä olevaa Maanmittauslaitosta koskevaa hallituksen esitystä arvioitaessa. Esityksen taustalla on maa- ja metsätalousministeriön hallinnonalan laajempi virastorakenteen muutos ja sen heijastuminen Maanmittauslaitokseen sekä toisaalta tarve yleisemmin väljentää Maanmittauslaitosta koskevaa sääntelyä.

Esitys ei lähtökohtaisesti sisällä toimipaikkaverkon laajuutta koskevia muutosesityksiä. Sen sijaan toimipaikkaverkosta päättämistä koskevan toimivallan osalta ehdotetaan, että päätösvalta Maanmittauslaitoksen palvelupisteiden sijainnista ja määrästä määräämisessä olisi jatkossa Maanmittauslaitoksen pääjohtajalla, kun siitä aiemmin on säädetty maa- ja metsätalousministeriön asetuksella. Hallituksen esityksen (3 §) yksityiskohtaisissa perusteluissa mainitaan kuitenkin, että jatkossakin palvelupisteiden alueelliset linjaukset sekä toimipisteiden sijainti olisi käsiteltävä valtioneuvoston alueellistamisen koordinaatioryhmässä ja ne olisi käsiteltävä yhdessä tulosohjaajana toimivan ministeriön kanssa. Muutosta perustellaan toimivan johdon vastuun selkeyttämisellä ja hallinnollisen menettelyn keventämisellä.

Maanmittauslaitoksella on toimipaikkoja tällä hetkellä 37 paikkakunnalla ympäri Suomen, Maarianhaminasta Ivaloon. Maanmittauslaitos toimii siis samanaikaisesti monipaikkaisesti ja valtakunnallisesti. Tämä on yleisen kehityssuunta valtionhallinnon organisoitumisessa.

Maanmittauslaitoksen toiminnan ja palvelujen alueellinen saavutettavuus on keskeistä jatkossakin. Samalla Maanmittauslaitoksen tehtäviä voidaan hoitaa korostetun paikkariippumattomasti, kuten jo tapahtuukin.